

Procházka, Rudolf; Kováčik, Peter; Zůbek, Antonín

Nové poznatky k vývoji opevnění olomouckého hradu v raném a vrcholném středověku

Archaeologia historica. 2002, vol. 27, iss. [1], pp. 197-213

ISBN 80-7275-031-3

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140464>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

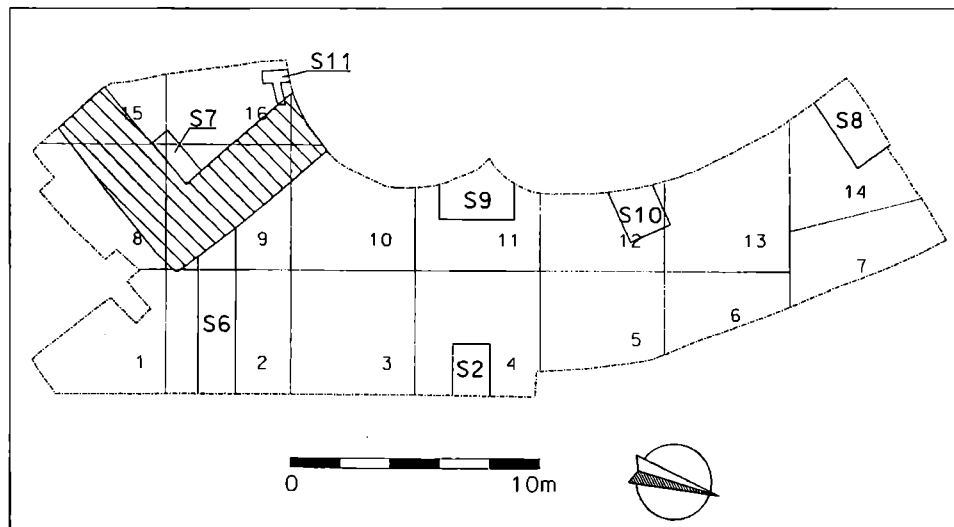
Nové poznatky k vývoji opevnění olomouckého hradu v raném a vrcholném středověku

RUDOLF PROCHÁZKA – PETER KOVÁČIK – ANTONÍN ZŮBEK

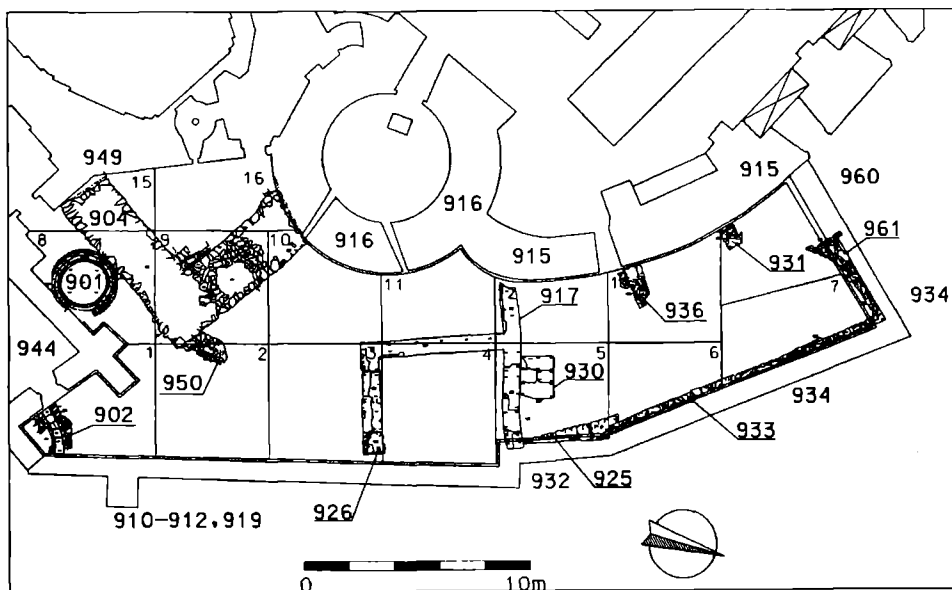
V této stati bychom chtěli seznámit odbornou veřejnost s hlavními výsledky záchranného výzkumu, který proběhl v červenci až prosinci r. 2000 a v únoru r. 2001 na ploše parkánu olomouckého hradu. Výzkum byl vyvolán záměrem výstavby Arcidiecézního muzea, investované ministerstvem kultury ČR. Vzhledem k rozsáhlosti záchranného výzkumu, který vyplynul ze stavebního záměru snížit úroveň stávajícího terénu až o 3 m, přizval Památkový ústav Olomouc ke spolupráci občanské sdružení Archaia, jehož brněnské pracoviště výzkum provedlo.

Je třeba zdůraznit, že odkryv zdaleka nepostihl veškeré antropogenní aktivity v uvedené ploše, naopak podstatná část uloženin od pravěku do 13. století zůstala pod úrovní cca 222 m n. m., na které výzkum vyjma čtyř rozsahem omezených sond skončil (především Kováčik–Procházka–Zůbek 2001).

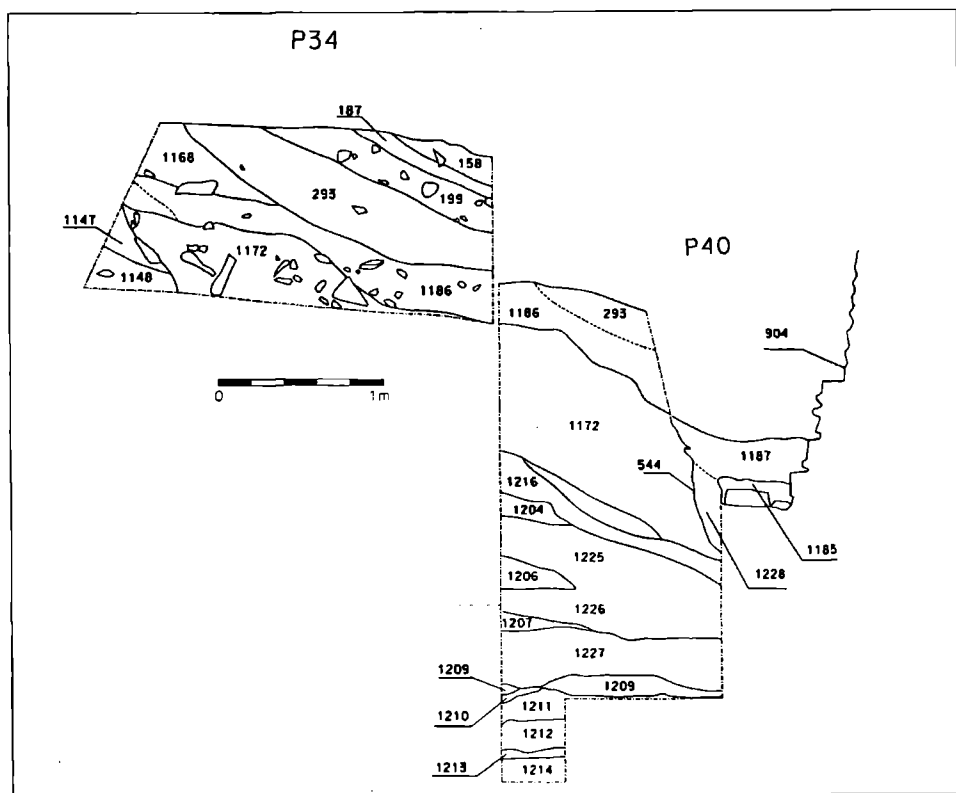
Zkoumaný areál se nachází na východním okraji tzv. Dómského návrší nad inundací řeky Moravy. Jde o nejnižší ze tří vrcholů (cca 226 m n. m.) olomouckého návrší, tvořeného usazenými horninami spodního karbonu, zvaného kulm – tedy zejména drobnými a břidlicemi (srov. Hlobil–Míchna–Togner 1984; Zapletal 1985). Zaujímá uzavřený prostor o ploše 340 m², který lze označit vzhledem k poloze mezi dochovaným úsekem vnitřní hradební zdi a vnější hradbou jako parkán. Vnější opevnění se na severozápadě pravouhle zalamuje k hlavní hradbě, na jihu končí v ostrém úhlu při severovýchodní zdi kaple sv. Jana Křtitele. Vnitřní, tedy zhruba západní hranici tvoří zdivo tzv. Přemyslovského paláce, spojovací zdi k válcové věži s kaplí sv. Barbory, zdivo této věže a k ní na severozápadě až západě přilehlý úsek vnitřní obvodové hradby s tzv. krvavou pavlačí (obr. 1, 2). Plocha parkánu byla

Obr. 1. Situace zkoumané plochy s čtvercovou sítí a hloubenými sondami.

Obr. 2. Situace zkoumaných zdív v odkryté ploše.

Obr. 3. Profily P34, P40 na SZ straně sondy S7. 1214–1204 věteřovské souvrství, výše 1216–293 destrukce mladohradištního valu, 1172, 1186 žlutá hlína s kameny; 199, 187, 158 návážky 2.pol. 13. stol. k hradbě 904; 544, 1228, 1185, 1187 výkop pro zeď 904 a jeho zápsy.

zkoumána již v letech 1948–1949, 1972, 1974, 1975 a 1981 sondážemi, z nichž o nejdůležitějších se zmíníme v souvislosti s konkrétními situacemi.

Podložní kulmská droba dnes vystupuje na povrch na svazích severozápadně a jihovýchodně zkoumané plochy.¹ V prostoru parkánu je přinejmenším místy překryta vrstvou jemného žlutého písku. Podložní reliéf je zde zcela zasut pod mocnými antropogenními uloženinami, které již ve 2. polovině 19. století vytvořily v parkánu rovnou plochu v úrovni cca 224 m n. m. Asi v souvislosti s opravami Přemyslovského paláce ve 2. polovině 20. století byl terén ve větší části plochy parkánu zvýšen o cca 0,6–1,15 m.

Vzhledem k omezenému rozsahu odkryvu nelze rekonstruovat průběh podloží, některé výsledky však výzkum v tomto směru přece jen přinesl. Pouze v sondě S8 v severozápadním koutě plochy bylo dosaženo skalního podkladu v úrovni 220,75–221,16 m. V sondě 7 ve čtv. 9, 15, 16, tj. na opačné straně plochy, tvořil podloží písek na niveletě 220,19 m (obr. 3). Jeho mocnost nebyla zjištěna; lze pouze tušit, že nepřesahuje několik desítek cm. V severovýchodně ležící sondě 6 bylo při základu parkánové hradby, tedy hluboko v někdejší svahu, dosaženo téhož písku v úrovni 216,30 m. Na délce cca 9 m jde tedy o pokles o 4 m v souladu se směrem svahu návrší. Konečně v sondě 15/74 Vlastivědného muzea v Olomouci (dále VMO) severozápadně od sondy 6 se skalní podloží nacházelo na niveletě 217,0 m při předpokládaném základu válcové věže, resp. 214,60 m při základu parkánové hradby (Dohnal 1988b). Na délce 9 m jde tedy o pokles o 2,4 m. Je zajímavé, že v této sondě nebylo písčité podloží zjištěno (Dohnal 2001, 78, obr. 35; nadm. výšky rekonstruovány dle sondy 9/2000). Lze tedy předpokládat určitý pokles podloží v prostoru válcové věže, kam se zřejmě terén svažuje ze severozápadu i jihozápadu.

V první fázi bylo vyhloubeno 5 mělkých zjišťovacích sond a poté většina recentních navážek z posledních desetiletí do hloubky 0,15–1,3 m odstraněna zemním strojem. Následně byla plocha cca 340 m² rozměřena na 14 čtverců o straně 5 m a dvě nepravidelné dílčí plochy (č. 7, 14) pouze při spojovací zdi mezi věží a palácem ve čtv. 15 a 16 byl

Obr. 4. Pohled z J na odkryv ve čtverci 16 se sondou S7. Vpravo zeď 904, vlevo destrukce mladohradištní hradby (viz profil P34 na obr. 3).

Obr. 5. Zdi 950 a 904 z pohledu od V.

ponechán ze statických důvodů blok zeminy. Z úrovně 223,67–224,01 následoval plošný ruční odkryv, v jehož důsledku byl terén snížen o necelé 2 m na úroveň požadovanou projektem (kolem 222 m n. m.). Ze snížené plochy byly realizovány čtyři hloubené sondy (č. 6–9). Z nich dvě znamenaly jen prohloubení, případně rozšíření starších sond VMO v Olomouci resp. jejich částí (č. 15/74 a 19/72; Dohnal 1987; 1988a). Pro písemný zápis byla použita tzv. kontextuální metoda, kdy příslušné informace jsou zapisovány do standardizovaných formulářů a následovně databázově zpracovávány aplikací Stratum v prostředí Microsoft Access 97. Jednotlivým archeologicky rozlišitelným aktivitám jsou přiřazeny číselné řady, z nichž 0–99 představují stykové plochy, 100–399 uložení, 500–799 výkopy, 900–999 zděné konstrukce.

V rámci postexcavačního zpracování byl vyhotoven vývojový diagram, tzv. stratigrafická matice v programu Arch Ed 1.0. Následovalo její rozčlenění do 42 dílčích svazků stratigrafických jednotek, které byly seskupeny do 9 fází od pravěku po recent.

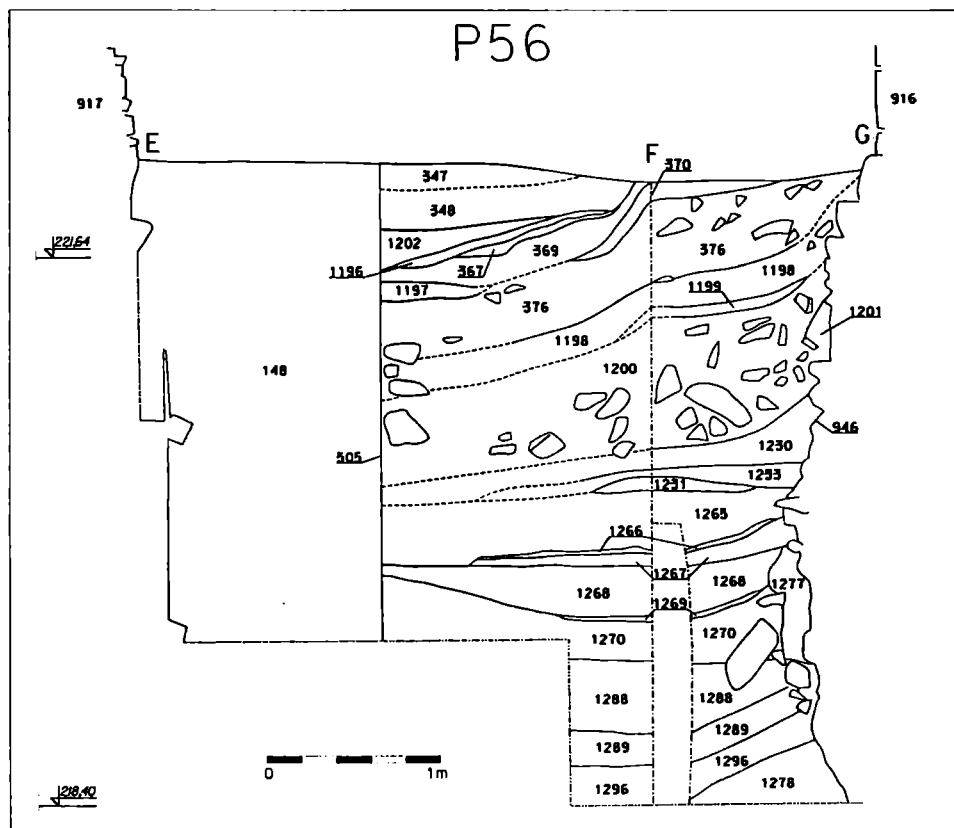
1. fáze. Osídlení starší/střední doby bronzové – věteřovská kultura

Počátky souvislého osídlení sahají do závěru starší a počátku střední doby bronzové, reprezentované věteřovskou kulturou. Mohutné, 1,8 m mocné souvrství 14 vrstev této kultury bylo prořazeno sondou S7 ve čtvercích 8–9 (svazek 02), povrch se nacházel na niveletě 222 m n. m. (profil P 40, obr. 3). Spočívalo na písčitém podloží (niveleta 220,19), zde jen mírně klesajícím k SV. Obdobnou situaci lze důvodně předpokládat i jihovýchodně sondy ve čtv. 8. Pouhých 2,6 m jižněji v témže čtverci při samé hranici plochy se povrch pravěkého souvrství téže datace nacházel na niveletě 223,0 resp. 223,17 m. Lze tedy zaznamenat relativně výrazný pokles o 1 m. Profil P31 podél spojovací zdi při kapli sv. Anny však také ukázal pokles pravěkého souvrství (v r. 1149, 1150, 1124) k severozápadu. V sondě S6 ve čtv. 2, vzdálené od předchozí sondy S7 pouhých 2,8–3 m byl zjištěn výrazný pokles přítomných uloženin, avšak žádná ze zjištěných vrstev neměla jednoznačně pravěký původ (obr. 7). Bohužel sondy S6 a S7 nemohly být propojeny, takže úplné vysvětlení situace zde nemůžeme přinést. Nicméně lze soudit, že někde pod lomenou zdí 904 na severovýchod-

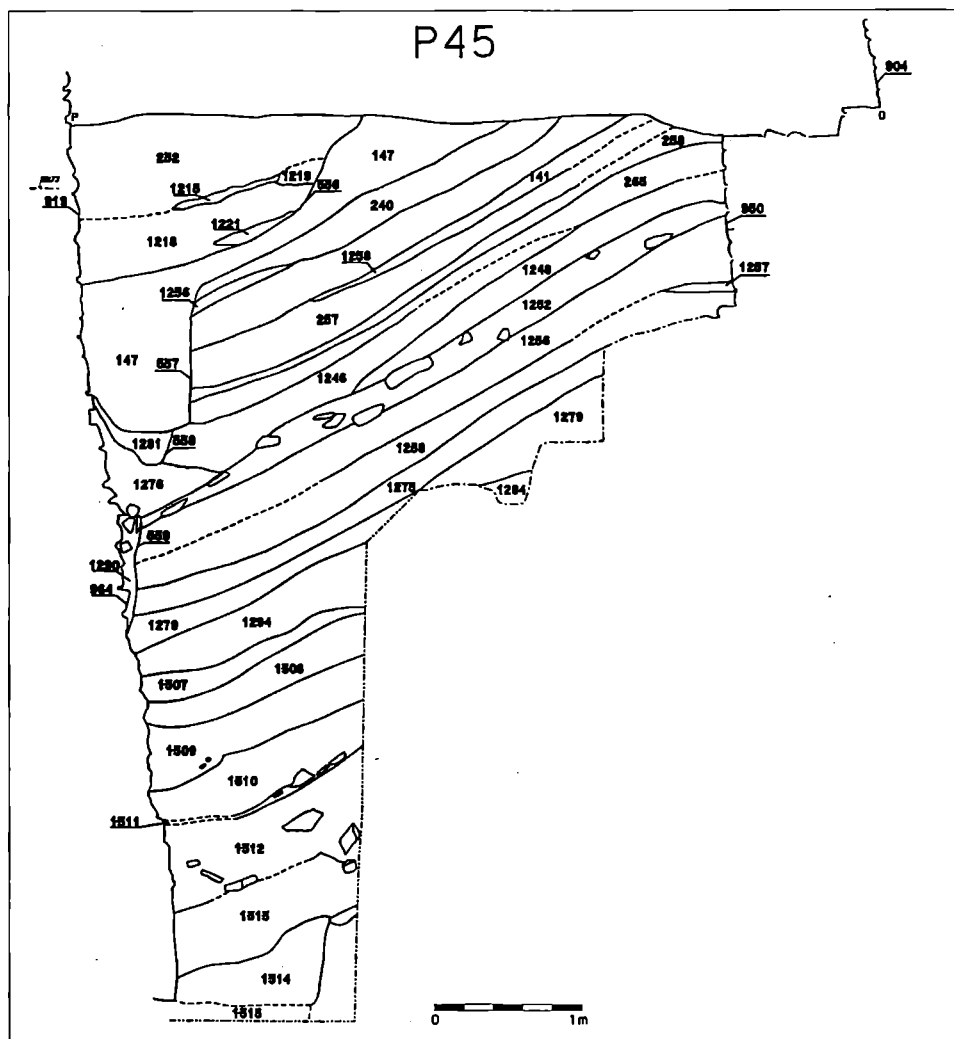
ním okraji čtv. 9 se nachází výrazná hrana plošiny, na které leží zmíněné věteřovské souvrství. Dále k severozápadu se asi mírně stáčí směrem dovnitř, což naznačuje zjištěný pokles vrstev. Je otázkou, zda se mocné souvrství, jehož pokračování níže na svahu překvapivě nebylo zjištěno, se opíralo původně o nějakou konstrukci opevňovací funkce. Pro doplnění lze uvést, že v sondě 15/74 provedené VMO nasedala souvislá pravěká vrstva přímo na skalní podloží (Dohnal 1988b). V sondě 8 vykazovala jediná vrstva č. 1245, ležící přímo na skalním podloží, převahu keramiky věteřovské kultury, obsahovala však také sporadickou příměs mlado- a pozdněhradištní keramiky. Buď šlo tedy o přemístěnou uloženinu až z 13. stol., nebo spíše o pravěkou vrstvu s nerozlišitelnými mladšími zásahy. V druhotné poloze se jako více či méně početná příměs v mladších souborech projevilo relativně četné zastoupení řady pravěkých kultur počínaje neoliticou moravskou malovanou keramikou a konče dobou římskou. Svědčí o přemísťování antropogenních sedimentů z vnitřní plochy návrší při pozdější stavební činnosti.

2. fáze. Mladohradištní období

Další výraznou skupinu uloženin ve čtvercích 15 a 16, která spočívala na pravěkém souvrství, můžeme spojit s rozvalinou dřevo-, resp. kamenozemní hradby, odkryté již v 80. letech 20. stol. v areálu někdejšího kapitulního děkanství (Dohnal 1985, zvl. 276; 2001, zvl. 57–62). Její podstatnou část tvořila masa žlutého jílovitého písku s četnými zlomky nepropracovaného, nepochybně zčásti sbíraného lomového kamene, tedy opět místní kulmské

Obr. 6. Profil P56 na J a a V straně sondy S 9. 916, 946 – zdvo okrouhlé věže; od vr. 1265 níže mladohradištní souvrství starší než věž, výše po vr. 1198 navážky 13. stol., nad nimi úpravy pozdního středověku a raného novověku.

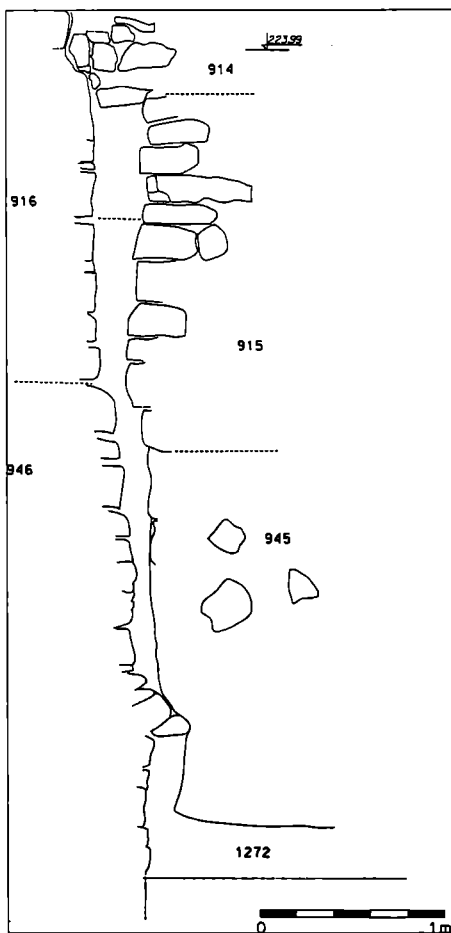

Obr 7. J profil P45 sondy S 6. 919, 964 parkánová hradba, 950 pozdněrománská hradba, 904 lomená hradba; 1315 písčité podloží, 1314–1294 splachy s keramikou 10.–11. stol.; výše 1279–1265 souvrství 13. stol., vr. 1275, 1279 starší než zeď 950, přinejmenším 1256 a 1258 starší než 904 a 964.

droby (zvláště vrstvy 193; 1123; 1172; profil P34, obr. 3). Byla zčásti proložena, především však převrstvena černohnědou hlínou se sporadickými pravěkými a mladohradištními stře-
 py (v r. 293, 1120). Toto valovitě uložené, k severovýchodu se svažující souvrství o mocnosti až 1,3 m klínovitě vyznívalo na předpokládané hraně mírně svážné plošiny. Maximální výška povrchu této sekvence dosahovala 224,64 m, přičemž horní část již byla narušena spojovací zdí mezi věží a palácem. V souladu s poklesem podložních pravěkých vrstev byl v profilu P31 u závěru kaple sv. Anny zaznamenán i pokles k severozápadu, do výše uvedené deprese u válcové věže. Zatímco povrch zbytku souvrství při západní zdi kaple sv. Jana Křtitele byl zjištěn na niveletě 224,15 m, přičemž umělé odseknutí povrchu naznačuje výšku nejméně o 20–30 cm vyšší, při výkopu pro válcovou věž lze konstatovat jen 223,53 m. Za jeho splach lze považovat i část souvrství v sondě 6 (sv. 04 od vr. 1294 níže po vr. 1314, obr. 7). Poněkud se vymykala vrstva 1311 rázu požárové destrukce s kameny. Zde se

však neprojevila vrstva žlutého jílu s kameny – jde evidentně o vrstvy z vyšších úrovní valového tělesa. V sondě S9, která vyčistila a pouze při jižním okraji mírně, ve spodní části cca o 40 cm rozšířila starý výkop z r. 1974 (sonda 15/74), nebylo r. 2000 podloží dosaženo (obr. 6). Jen dvě z nejspodnějších uloženin (1270, 1278) poskytly vedle zlomků pravěké keramiky jen velmi sporadické nálezy mladohradištního období. Z vyšších vrstev sice nálezy chybí, nicméně dle úrovně nálevkovitě se zužujícího základového zdiva (od 220,24 m n. m. níže) lze soudit, že do mladohradištního období náleží ještě vrstva 1265. Souvrství, zejména ve spodní části s četnými kameny, se dosti liší od valového tělesa. Zejména chybí přemístěný podložní horizont žlutého jílu s kulmskou drobou. Jde snad tělesa mohlo jít o splachy nebo i destrukční vrstvy nejstarší hradby.

K absolutní dataci hradby neposkytl výzkum dostatek podkladů. V případě vrstev 293 a 1120 z vlastního valu lze připustit kontaminaci pozdně hradištní keramikou; v mladohradištních sesuvech v sondě 6 se sporadicky vyskytly okraje rámcově z 10.–11. stol., ve vrstvě 1278 sondy S9 rovněž a ve vyšší vrstvě 1270 i s možností přesahu do 12. stol. Zde však můžeme souvislost s hradbou jen předpokládat. Zdá se, že v pozdní fázi mladohradištního období byla hradba již rozvalena; avšak vně ani na její koruně se neukládaly odpadové vrstvy či přemístěné výkopy, které by poskytly početné soubory z 2. poloviny 11.–12. stol.

Obr. 8. Spára mezi okrouhlou věží a hradbou 915.

3. fáze. Nejstarší zděná architektura (polovina 12.–1. polovina 13. století)

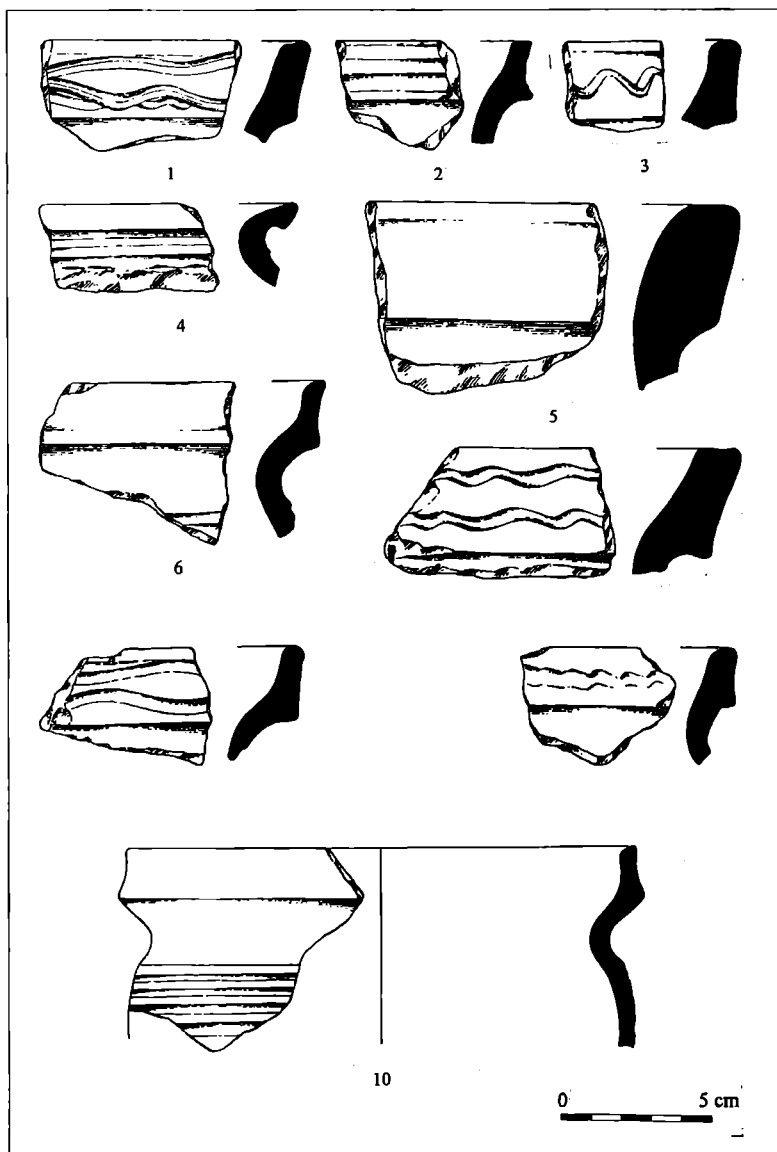
Valové těleso porušila nejstarší zděná architektura. Jde zejména o základové zdivo tzv. Přemyslovského paláce, obnažené v krátkém úseku ve čtverci 15 na jižním okraji plochy (základová zeď 948; nadzemní úsek 949). Bohužel právě příslušné vrstvy, do kterých bylo zdivo zapuštěno, byly při styku zdi paláce a kaple sv. Jana Křtitele z velké části odkopány v rámci výzkumu r. 1981 (Dohnal 1991; 2001, 157, obr. 81). Základy paláce, dnes spíše považovaného za kapitulní dům, pozůstávaly z lomového kamene (kulmská droba) spojeného žlutou maltou byly zčásti – zhruba mezi 20 a 70 cm odshora – stavěny technikou připomínající „opus spicatum“, tj. kameny byly kladeny šikmo na úzkou hranu klasovým způsobem, byť nikoliv souvisle a s nepravidelnostmi. Níže mělo zdivo ráz spíše lité konstrukce, nicméně s poměrně rovným lícem, překrytým vyjma svrchních 50 cm maltou. V této horní části byla malta zčásti odvětrána ze spár. Základ se nepodařilo zjistit, zasahoval hluboko do pravěkého souvrství; podle výzkumu VMO r. 1981 byl zjištěn na kótě 221,70 m; není jasné, zda sedí na geologickém podloží (Dohnal 1991). Podle úrovní pravěké sekvence v sondě S7 by tomu tak být nemělo. Koruna základového zdiva (224,76–224,96 m) jen cca o 12–34 cm převyšuje úroveň povrchu mladohradištního valu v profilu

P 30 na jihozápadní hraně plochy. Z mocnosti splachů zjištěných v sondě 6 lze soudit, že mocnost valového lělesa mohla být o něco vyšší. Lze tedy vyslovit hypotézu, že základ stavby byl zapuštěn přímo do koruny rozvalené starší hradby. Připustíme-li nyní obecně přijímanou dataci tohoto výjimečného objektu do doby před polovinou 12. stol., byl s nevelkými odchylkami v pojetí jednotlivých autorů (srov. např. Dohnal 2001, zvl. 113; Kudělka 1984, 787, 78; Merhautová 1986; Michna–Pojsl 1988, 194–207), starší hradba musela destruovat nějakou dobu předtím. Vnější, severní zdi paláce mohla do jisté míry plnit fortifikační funkci již vzhledem k štěrbinovým oknům (Michna–Pojsl 1988, 85, 154). Nelze vyloučit, že koruna rozvaleného opevnění severozápadně paláce mohla být nějak upravena; tuto otázku by mohl zodpovědět v letech 2001–2002 probíhající výzkum v areálu někdejšího kapitulního děkanství (předběžně Šlézar–Zatloukal 2001).

Zásadní krok k přestavbě opevnění olomouckého hradu do zděné podoby představovala válcová věž, v barokní době ukončená kaplí sv. Barbory (zeď 916). Před zahájením výzkumu bylo až 3 m jeho původně nadzemního zdiva překryto přisypnými navážkami. Toto zdivo tvoří většinou kvádry kulmské droby nestejně velikosti, většinou kladené na nejdelší stranu. Ve spodním úseku do výšky kolem 2,5 m od úpatí doplňuje kvádry místy hrubě osekáný lomový kámen, z droby i geologicky současných břidlic; výše je klad i výběr kamenů pravidelnější a lomové kameny chybí. Pojivo představuje hnědožlutá malta s kaménky. Ve zdivu se nacházejí dvě patra úzkých obdélných střílen, šachovnicově rozmístěných. Východní střílna spodního patra o výšce 1,1 m je umístěna 2,2 m nad bazí nadzemního zdiva, severní je zčásti zazděna a překryta přizděnou hradební zdí 915 v mladší úpravě 914. Povrchové zdivo nasedá na talus z lomového kamene stejné horniny, opět s žlutohnědou maltou. Líc je hrubě formovaný, z kamenů bez rovných ploch. Jak ukázala sonda S9 na severní straně, základové zdivo nejdříve asi 2 m odshora šikmo předstupuje, posléze se však opět lomí zpět (obr. 16). Totéž zjistil V. Dohnal v sondě při styku s lomenou zdí 904, považoval však ukončení rozšířené části základového zdiva mylně za jeho bázi. Ač příslušná sonda 15/1974 dosáhla podloží, úroveň základu nebyla zjištěna (Dohnal 1988b;

Obr. 9. Pohled z V na hradbu 915 se starší fází vchodu. Přizděna zeď 936 renesanční budovy A.

Obr. 10. 1-7 – mlado- a pozdněhradští keramika z vr. 1112 z výkopu 528 pro základové zdivo válcové věže; 8, 10 – vr. 1256, 9 – vr. 1275 ze sondy 6 (13. stol.).

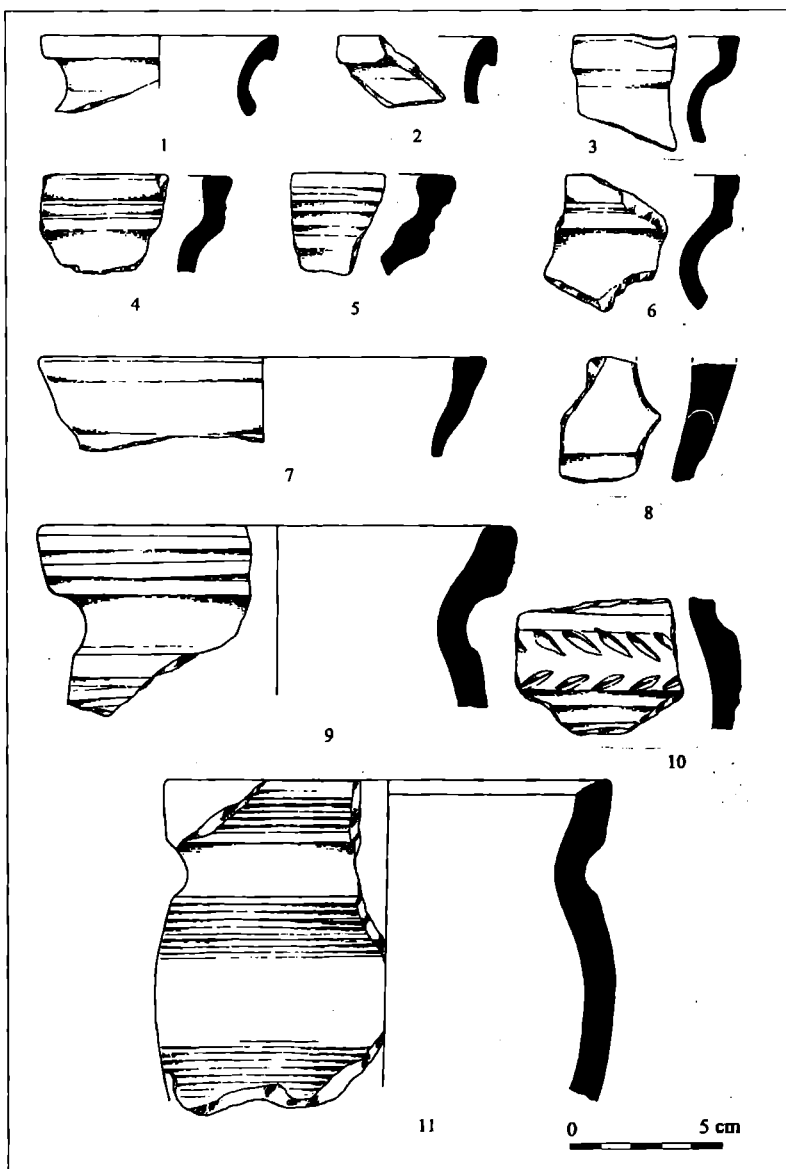
2001, 79, obr. 37). Nicméně ve čtverci 16 (sonda S11) na jihovýchodní straně se ukázalo, že zde svislé základové zdivo stoupá podstatně výše zjevně v souladu se sklonem rozvalené mladohradští hradby, jejíž korunu respektuje. Tuto skutečnost ostatně zjistil již předchozí odkryv. Původní situace zde však byla opět porušena starším sondážním výkopem (Dohnal 1991; 2001, 158, 82). Jeho omezený rozsah zřejmě nedovolil rozpoznat výkop pro základové zdivo věže (č. 528). Výkop vyplněný zvrstveným, místy kamenitým zásypem (zvl. vrstva 1126) porušil valové těleso. Byl sledován do hloubky 2,5 m na jižní a drobnou sondou do hloubky 3 m od horní hrany na severní straně, aniž by bylo dosaženo dna. Do výkopu byla vložena zeď 904, na spáru přiložená k věži; nepodařilo se však jednoznačně rozlišit

vkop do zde dochované části zásypu (vrstva 1112). Zásyp základového výkopu obsahoval většinou keramiku datovatelnou před r. 1200; po úplném laboratorním zpracování nálezo- vého fondu se však ukázalo, že nejen v horní vrstvě 1114, ale i v spodní části výkopu (vrstva 1112) se vyskytly vytažené, tzv. římsovité okraj s výzdobou, umožňující uvažovat o přesahu do 13. stol. (obr. 10 : 1–7). Základové zdivo věže porušuje mladohradištní souvr- tví v sondě S9 na severní straně pravděpodobně počínaje vrstvou 1265, jistě pak 1267 a níže v podstatě od lomu, děličího rozšířenou horní a zužující se dolní část základového soklu (cca 220,20 m n. m.; obr. 6). Horní část základového soklu byla asi nejdříve obnaže- na, brzy se k ní začaly přispívat navážkové vrstvy, z nichž s.j. 1198 a 1200 obsahují pozd- ně hradištní keramiku z 13. století. Základové spáry nebylo dosaženo ani na dně této sondy na niveletě 218,44 m.

V sondě S6 ve čtv. 1, 2, tedy již pod původní hranou plošiny, byla zjištěna pozoruhodná **zeď 950** (obr. 2, 5, 7). Byla orientována přibližně severojižně (SSZ–JJV), zkoumán byl jen krátký úsek o délce 2,1 m. Dochovala se do výšky nejvýše 1,2 m při síle 0,85–0,89 m. Její pečlivě vyskládané čelo z lomových kamenů v líci pravouhle upravených naznačuje vazbu na ještě románskou techniku zdění. Pojivo představovala žlutohnědá, drobná, poměrně chudá malta s nahodilými drobkami vápna. Spočívala na nízkém, vně, tedy k východu cca 20 cm předsazeném soklu 951 o výšce 10–30 cm z lomových kamenů. Základová spára respektovala sklon terénu, a to jak ve směru zdi, tak k severovýchodu. Na severu přefal zdivo až pod úroveň základu velký recentní výkop, na jihu je porušila mladší hradba 904. Další pokračování ve čtverci 8 se nepodařilo zjistit ani raženou sondou. Zeď 950–951 po- rušovala vrstvu 1275 datovatelnou do 1. poloviny 13. stol. Šlo o keramiku se zdobenými římsovitými okraji hradištní tradice (obr. 10:9); obdobný materiál obsahovala i nižší vrstva 1279, uložená již na splachu rozvaleného valového tělesa. Rozsahem nevelký odkryv neu- možňuje jednoznačnou interpretaci funkce zdi. Je-li správná interpretace nálezo- vé situace v sondě S11, měla by být starší než válcová věž. Byla-li lomená zeď 904 zapuštěna již do zasypaného výkopu pro válcovou věž, lze uvažovat o období souběžné existence věže i zdi 950–951 (k nálezo- vé situaci viz ještě níže).

4. fáze – další výstavba opevnění a dorovnávání terénu ve 2. polovině 13. století

Opět – v minulém století již potřetí – byla výzkumem zcela obnažena koruna a tentokrát i větší část hmoty **zdi 904**, odkryté již r. 1948–1949 a 1981 (Dohnal 1991; 1988a, 231; 2001, 157, 158). Takřka přesně v pravém úhlu zalomené zdivo se na západním konci přimykalo na spáru k plášti věže, zatímco a jižní rameno bylo v obdobném vztahu k zdivu tzv. Přemyslovského paláce (obr. 2–5, 7). Hradba 904 je pozoruhodná mj. výrazným pravouhlým zalomením. Jihovýchodní rameno (vnější líc 15 m), prodlužující vlastně severozápadní líc Přemyslovského paláce, se připíná k základové konstrukci jeho východní zdi a severovýchodní úsek (14,5 m) je zase na spáru přizděn k válcové věži. Zeď dosahuje síly 2,2 až 2,7 m, maximální výška dochovaného nadzemního zdiva při nároží se pohybuje kolem 1,15 m. Byla postavena z čerstvě lámané kulmské droby, největší kameny dosahují délky až kolem 45 cm. Konstrukci lze označit jako skořepinovou, kde mezi obvodové pleny byly naskládány lomové kameny a prolity maltou. Malta byla velmi chudá, žlutohnědé barvy, s nahodilými drobkami vápna. Zdá se, že místy v líci měla vyšší kvalitu. Jihovýchodní „líc“ měl z větší části základový vzhled – kameny vyjma nejvyšších vrstev při nároží ne- pravidelně trčely do starších uloženin mladohradištního valu a nasedajících vrstev již z 13. století (od vrstvy 1159 níže), které zde dosahovaly nejvyšší úrovně. Ze situace v sondě 11 ve čtv. 16 se zdá, že nehluboce založený základ této zdi (zde 221,81 m) byl zapuštěn do ještě ne zcela zasypaného výkopu pro válcovou věž. V řezech v úzkém protažení zmíněné son- dy ke zdi 904 se zdálo, že vrstva 1112 překrývá předsazený základový stupeň zmíněné zdi (povrch 222,43 m). Průkop byl však proveden až po ukončení výzkumu v západní části sondy, kterou navíc z větší části hloubili stavební dělníci pro podchyacení spojovacího zdiva mezi válcovou věží a palácem. Nelze vyloučit, že vkop do vrstvy 1112 nebyl rozpoznán;

Obr. 11. Vr. 158, čtv. 16, 2. pol. 13. stol. 1–8 šedá keramika, 9–11 keramika hradištní tradice.

jeho stěny se mohly vzhledem k bahnitému charakteru vrstvy sesout a překrýt zmíněný sokl. Severovýchodní stranu pečlivě lícovaného povrchového zdiva odděloval od základové úrovně rovněž lehce předsazený sokl, výstupek vyzníval směrem k severozápadu. Blíže nároží zde zeď nasedala na zbytek starší zdi 950. V sondě S7 zevnitř při nároží byl obnažen opět až o 25 cm předsazený sokl (povrch 222,51 m), o 84 cm níže bylo zdivo těsně nad základovou spárou rozšířeno ještě jednou vrstvou kamenů o šířce kolem 37 cm (obr. 9). Úroveň nadzemního zdiva vnitřní strany jihovýchodního ramene respektovala obrys starších uloženin především mladohradištního valu a nejstarších splachů na jeho povrchu (od vr. 1172, resp. 293 = 1120 níže). Tyto vrstvy obsahovaly již nálezy datovatelné do 13. století

(obr. 10:8, 10). V koutě zdi se podařilo rozlišit výrazný základový výkop (č. 544; profil P40, obr. 3). Výplň této jámy poskytla sporadické nálezy keramiky pozdně hradištního charakteru datovatelné do 13. stol. Je zajímavé, že na rozdíl od situace vně hradby 904, zejména jihovýchodním směrem, se uvnitř nevytvořilo srovnatelné souvrství na povrchu staršího valu ještě před její výstavbou. Nicméně asi velmi brzy po výstavbě zdi 904 byl zvlněný, dosti ostře klesající terén z vnitřní strany zarovnan souvrstvím jehož zejména horní část obsahovala bohatý sídlištní odpad včetně brakteátu Přemysla Otakara II. asi z 60. let 13. stol. nalezeného ve vrstvě č. 197 (typ Cach 951) a uherského falza zhruba z téže doby, napodobující rakouskou minci Leopolda IV. (1187–1194) nebo Friedricha I. (1194–1198) či z prvních let vlády Leopolda VI. (1198–1230) ve vrstvě 1133 ztotožnitelné s vrstvou 187 a 199 (Corpus nummorum austriacarum B 26).² Hodnotu nálezů z tohoto souvrství zvyšuje skutečnost, že ve svrchní vrstvě 158 byl vedle množství keramiky pozdně hradištní tradice (hrnce, zásobnice) zjištěn již relativně silný, byť menšívodi podíl vyspělejšího šedého zboží (obr. 11). Jde sice také o keramiku vyráběnou v Olomouci, nicméně prozrazující vliv produkce typické pro jižní a částečně střední Německo; kromě zlomků hrnců jsou zde zastoupeny i střepy konvic s třmenovým uchem (obr. 11:1–8). Starší vrstvy obsahovaly jen hrnčinu technologicky i tvarově vyrůstající z domácí produkce 12.–1. poloviny 13. století.

Po výstavbě lomené zdi 904 se začalo v jejím předpolí vytvářet vyvázkové souvrství. Nicméně stratigraficky takřka současně, snad jen po vytvoření vrstvy 1252, byla postavena vnější obranná linie, tzv. **parkánová zeď** (č. 913, 919, 964) vymezující ve čtv. 1–4 jihovýchodní a východní obvod plochy (obr. 2). Podle situace v sondě 6 byla zapuštěna bezpečně do vrstvy 1256, ztotožnitelné s vrstvou 1159, do které byla s jistotou zahlobena i výkopová jáma pro vnitřní hradbu 904. Vyšší vrstvy, pomineme-li poněkud spornou vrstvu 1252, se již přimykaly k parkánové hradbě. Materiálem pro stavbu byla opět mírně navětralá kulmská droba. Základové zdivo litého rázu bylo rozpoznáno pouze v sondě 6, a to až v úrovni kolem 219,20 m. Pojivo představovala žlutohnědá malta, vyhrězlá ze spár. Zdivo se směrem dolů rozšiřuje, základová spára byla zjištěna v úrovni 216,30 m. Nadzemní zdivo vyjma dolní části mezi 219,20 a 220,20 m n. m. spojovala spíše šedohnědá malta. Bylo stavěno technikou nepravidelného vrstvení. Nejstarší vrstvy přiléhající k již stojícímu zdivu (1246, 1248) obsahovaly rovněž jako nejmladší keramiku datovatelnou do 13. stol. Snad sem patří ještě vrstva 265, kde však je již obsažena pozdně středověká příměs možná z vyšší vrstvy. Jihovýchodní okrajový úsek nadzemní partie parkánové hradby byl označen 913, neboť byl ve čtvrtci 2 výraznou spárou oddělen od úseku 919 a vykloněn dovnitř. Domnívali jsme se, že úsek 919 byl znovu vystavěn po statické poruše. V sondě 6 se však nepodařilo rekonstruovat zdiva jednoznačně doložit. Řešení by mohla přinést jedině sonda sledující trhlínu alespoň k úrovni základového zdiva. Dále na severozápad od úseku 919 byly zjištěny další reparace parkánové hradby (970, 912) i fragmenty původního zdiva (939). Tyto úpravy přísluší ještě středověku. Ve čtvrtci 4 byl středověký úsek parkánové hradby ukončen svíslou spárou, ke které byl přizděn severozápadní úsek zcela odlišného charakteru, datovatelný nejspíše až do doby po třicetileté válce.

Na druhé, severozápadní straně válcové věže byla na spáru přizděna obvodová vnitřní **hradba 915** (obr. 2, 8, 9). Místo styku obou zdív obnažil již výzkum VMO (sonda 15/74; Dohnal 1988a, 234, 235b; 2001, 79–81, obr. 38–40; 130, 131). Sonda S9 zde představovala jen vybraní většiny záspy západního konce staršího výkopu. Vedoucí výzkumu VMO Vít Dohnal se domníval, že hradba je starší než věž, pod dojmem nového výzkumu však svoji interpretaci odvolal (l.c., 130). Bohužel jsme zde již nemohli ověřit vztahy uloženin ke zdi 915 tak, jako se to podařilo v případě válcové věže. To by vyžadovalo podstatné rozšíření sondy za obvod staršího výkopu, navíc na této straně vymezeného mladší zdi 917 renesanční budovy A. Nicméně lze podle úrovně povrchu základového zdiva (viz níže) soudit, že zeď byla zapuštěna přibližně do vrstvy 1198 dokumentované v severním profilu P 56 sondy 9. V období mezi výstavbou věže a hradby se zřejmě uložily vrstvy 1198–1200, 1220, 1231,

1233, které obsahují jako nejmladší složku keramiku pozdně hradištní tradice z 13. století (obr. 6).

Hradba 915 se oble zalamuje k západu. Tvoří ji v nadzemní úrovni vrstvené, pečlivě líčované zdivo z lomového kamene opět z místní horniny, spojené světle žlutohnědou maltou. Od zdiva válcové věže je odděleno 12 až 30 cm širokou spárou, která se směrem nahoru rozšiřuje (obr. 8). Hradba není odlámána, nýbrž respektuje zdivo věže. Na plochách některých kamenů ve spáře je rozetřena malta, stopy po odsekání chybí. Základová zeď 945 má litý charakter, s typicky vyhřezlou maltou; rozhraní s nadzemním úrovní je dobře patrné. Vzájemný vztah zdív je ještě lépe patrný v základové úrovni (945), kde 40 cm nad základovou spárou respektuje zdivo hradby výběžek základů soklu věže. Základová spára se nacházela výše než v případě válcové věže, a to na niveletě 219,65 m, rozhraní s nadzemní úrovní se jasně rýsuje na niveletě 221,79 m. Zapuštění do nedostatečně únosných mladohradištních vrstev (báze 1272) bylo příčinou statické poruchy, tedy vyklonění zdiva k východu a patrně i zvětšení spáry u věže. Již mimo vlastní archeologický výzkum stojí skutečnost, že čelo vykloněné hradby bylo zhruba v úrovni 223,80 m později dozděno až k věži, dále k severu pak ubouráno a postaven nový, zatažený líc kolmého sklonu.

Na severozápadním okraji parkánu v sondě S8 bylo prokázáno dosednutí základové zdi hradby (zde 956) na skalní podloží; zdivo zde nevykazuje statické narušení. Zdivo porušilo souvrství, na jehož bázi ležely vrstvy 1245 a 1243 s nálezy pravěkými a z 13. stol., výše ležící vrstva 1240 obsahovala i materiál s možným přesahem do 14. věku. Tyto uložení a ještě vrstva 1251 se sklánějí k východu, byt skalní podloží pod nimi mírně stoupá. Následné vrstvy 1235, 1232 a 1142 obsahují i střepy 15. stol. I když připustíme jistou možnost kontaminace z rozhraní zásahu – výkopu 534, který se podařilo rozlišit poněkud opožděně, přece jen nelze vyloučit, že zmíněná keramika představuje oporu pro určení doby „post quem“ zmíněných horizontů. Na rozdíl od nižších vrstev mají posledně uvedené vodorovný povrch, jakoby se dorovnávaly k nějaké stěně, nejspíše parkánové hradbě. Její středověkou podobu v daném úseku ovšem neznáme. Úroveň základového zdiva hradby přesahuje i povrch ještě vyšší vrstvy 1139 evidentně novověkého původu. Je možné, že uložení počínaje vrstvou 1235 nahradily starší oderodované vrstvy.

Již zmíněná statická porucha jižního úseku hradby 915 se projevila v sondě 10 ve čtv. 12 trhlinou v místě, kde severozápadní úsek zdi patrně nasedá na skalní podloží. Pod nynějším vstupem na parkán byla zjištěna jeho starší fáze, fungující patrně až do 2. poloviny 19. stol. (obr. 9). Porušený práh průchodu ležel na niveletě kolem 222,60 m, tedy 2,1 m pod nynějším. Šířka průchodu, jehož špalety tvořily hrubě opracované lomové kameny se dvěma líci, dosahovala 1,4 m. Původní záklenek či překlad odstranil průraz mladší fáze. V sondě S10 s velkou pravděpodobností porušil rozšířený předzáklad hradby vrstvu 1273 s keramikou 13. stol. a byl překryt mocnou navážkou nevýrazně odlišitelných hlinitých vrstev 1263 a 1220 s nálezy z 15. století. Základové spáry zdiva zde nebylo dosaženo.

Lze tedy s jistou výhradou soudit, že hradba 915 vznikla ještě ve 13. či na počátku 14. století. Pro tuto dataci svědčí situace v sondách 9 a 10, zatímco stratigrafie sondy 8 dovoluje i mladší dataci.

Reliéf terénu v parkánu na sklonku 13. století zůstával značně členitý. Nejvýše se nacházel v jižní části, a to jak vně zdi 904, kde se na povrchu staré hradební destrukce vytvořily ve 13. století další vně skloněné navážkové vrstvy, tak i uvnitř, kde byl již během vlády Přemysla Otakara II. terén v podstatě vyrovnán. Byla také zčásti zavezena deprese u severozápadním okraji plochy. Sonda 6 i starší výkop VMO č. 15/74 však nedovolují pochybovat o svázném terénu mezi vnitřní obrannou linií a parkánovou hradbou; posledně uvedená čněla směrem dovnitř více než 4 m.

Jen pro doplnění lze uvést další zjištěné stavební aktivity – před polovinou 15. století jde o objekt knihovny, pak kaple sv. Jana Křtitele, o sto let později byla do parkánu vestavěna budova A (zdi 917, 926, 930, 936; obr. 2). Asi až ve 2. polovině 17. stol. byl vybudován

ván nejmladší úsek parkánové hradby (934, 960) s přistavěnou budovou (931). Nedlouho předtím, již po zániku objektu A a dalším zvýšení úrovně terénu, byla koruna středověké vnější hradby nadezděna smíšeným zdívkem (911).

Lze konstatovat, že výzkum vzhledem k omezenému rozsahu řady otázek spíše nastolil než vyřešil, přesto nepochybně přispěl zejména k otázce vývoje opevnění olomouckého hradu.

Poznámky

1 Veškeré horniny určil prof. Jan Zapletal.

2 Mince určil prof. Jiří Šejbal.

Literatura

- DOHNAL, V., 1985: Počátky hradu v Olomouci a jeho nejstarší zděná architektura, *Archaeologia historica* 10, 273–282.
- 1987: Systematický archeologický výzkum. Zpráva o I. etapě (1972–1974). Olomouc, Dómské návrší, NZ ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.
- 1988a: Nové poznatky o předgotickém opevnění olomouckého hradu, *Časopis Slezského muzea B*, 37, 226–238.
- 1988b: Systematický archeologický výzkum. Zpráva o II. etapě (1974–1975). Olomouc, Dómské návrší, NZ ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.
- 1991: Systematický archeologický výzkum. Zpráva o VI. etapě (1981). Olomouc, Dómské návrší, NZ ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.
- 2001: Olomoucký hrad v raném středověku. 10. až 1. polovina 13. století, Olomouc.
- HLOBIL, I.–MICHNA, P.–TOGNER, M., 1984: Olomouc, Praha.
- KOVÁČIK, P.–PROCHÁZKA–R. ZUBEK, A., 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu staveníště Arcidiecézního muzea Olomouc na Václavském náměstí v Olomouci č.o. 3–4 v roce 2000, úsek D2, tzv. parkán, Památkový ústav v Olomouci – výroční zpráva 2000, 93–96.
- KUDĚLKA, Z., 1984: Románská architektura na Moravě, in: *Dějiny českého výtvarného umění I/1*, Praha, 74–91.
- MERHAUTOVÁ, A., 1986: K olomouckému kapitulnímu domu, *Archaeologia historica* 11, 87–94.
- MICHNA, P.–POJSL, M., 1988: Románský palác na olomouckém hradě, Brno.
- PROCHÁZKA, R., 2001: Olomouc, Václavské náměstí č. p. 811, parkán, prohloubení sondy č. 6 pro kanalizaci, NZ č. j. 8/01 v archívu OPS Archaia Brno.
- ŠLÉZAR, P.–ZATLOUKAL, R., 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu staveníště Arcidiecézního muzea Olomouc na Václavském náměstí v Olomouci č. o. 3–4 v roce 2000, úseky D1, D3 až D6, D8, Památkový ústav v Olomouci – výroční zpráva 2000, 87–92.
- ZAPLETAL, J., 1985: Příspěvek ke geologii drobných výskytů kulmu v okolí Olomouce, *Sborník prací přírodovědné fakulty Palackého university v Olomouci*, vol. 83, 81–100 v Olomouci.

Zusammenfassung

Neue Erkenntnisse zur Entwicklung der Befestigung der Olmützer Burg im Früh- und Hochmittelalter

Die Rettungsgrabung auf der Fläche vor den Umfangsmauern der Olmützer Burg (340 m²) verlief im Juli bis Dezember 2000 und im Februar 2001. Am Anfang war die Absicht des Erzdiözesenmuseums, Investor war das Ministerium der TschR für Kultur. Die Forschung hat die Brüner Arbeitsstätte des Bürgervereins Archaia durchgeführt.

Die Flächenabdeckung in die Tiefe bis 3 m vom rezenten Niveau hat nicht alle anthropogenen Aktivitäten in der angeführten Fläche einbegriffen. Wichtige Ergebnisse brachten vier Sonden, die unter das Niveau ca. 222 m Seehöhe gingen, in dieser Höhe wurde sonst die Forschung beendet (vorläufig Kováčik–Procházka–Zúbek 2001).

Das erforschte Areal befindet sich am Ostrand des sog. Dornhügels über der Inundation des Flusses March. Die Außenbefestigung biegt im Nordwesten winkelrecht zur Hauptmauer ab, im Süden endet sie im spitzen Winkel an der Nordostmauer der Kapelle des hl. Johannes Täufer. Die innere, also ungefähr westliche Grenze bildet das Mauerwerk vom sog. Přemyslidischen Palast, die Verbindungsmauern zum walzenförmigen Turm mit der Kapelle der hl. Barbora, das Mauerwerk dieses Turms und der zu ihm im Nordwesten bis Westen anliegende Abschnitt der inneren Umfangsmauer mit dem sog. blutigen Umgang. Die Fläche der Barbakane wurde schon in den Jahren 1948–1949, 1974 und 1981 sondiert (zusammenfassend Dohnal 2001). Die kulmische Grauwacke aus dem Untergrund, die als Baumaterial benützt wurde, tritt

heute auf die Oberfläche auf den Abhängen außerhalb der untersuchten Fläche hinaus. Im erforschten Raum ist sie mindestens stellenweise mit einer Feinsandschicht überdeckt. Das Untergrundrelief ist hier unter den mächtigen anthropogenen Ablagerungen ganz verschüttet, die bereits in der 2. Hälfte des 19. Jhs. eine ebene Fläche im Niveau ca. 224 m Seehöhe gebildet haben. Diese Fläche wurde im 20. Jh. noch ein wenig erhöht.

Mit Rücksicht auf den begrenzten Umfang der Abdeckung ist es nicht möglich, den Untergrundverlauf in seiner Gänze zu rekonstruieren. Nur in der Sonde S8 in der Nordwestecke der Fläche wurde der Felsuntergrund auf dem Niveau 220,75–221,16 m erreicht. In der Sonde 7 an der Gegenseite der Fläche bildete den Untergrund eine Zentimeter mächtige Sandschicht auf der Niveaulinie 220,19 m. In der nordöstlich liegenden Sonde 6 wurde ein steiler Abhang in die Inundation bestätigt. Man kann auch eine gewisse Untergrundsenkung im Raum des walzenförmigen Turms voraussetzen, hier fällt das Terrain vom Nordwesten und auch vom Südwesten ab.

Die Anfänge der zusammenhängenden Besiedlung reichen ins Ende der älterer und am Anfang der jüngeren Bronzezeit. Diese Zeit repräsentiert die Věteřover Kultur. Die Sonde 7 kreuzte die 1,8 m mächtige Schichtenfolge von 14 Schichten dieser Kultur. Dicht daran ist die Abhangkante vorauszusetzen, unter der die zusammenhängenden prähistorischen Schichten nichtmehr festgestellt wurden. Man kann nicht ausschließen, daß sich die Schichtenfolge ursprünglich auf eine Befestigungskonstruktion stützte. In der Sonde 8 am nordwestlichen Rand der Fläche enthielt die direkt auf dem Felsuntergrund liegende Schicht das Gemenge der Věteřover Keramik mit der Beimischung aus der Jung- und Spätburgwallzeit. Es ging also um eine verlegte Ablagerung erst aus dem 13. Jh., oder eher um eine prähistorische Schicht mit nicht unterscheidbaren jüngeren Eingriffen.

Eine weitere bedeutsame Ablagerungsgruppe, die auf der prähistorischen Schichtenfolge im Südwestteil der Fläche beruhte, können wir mit der Trümmer einer Hölzmauer, resp. Mauer aus Steinen und Lehm in Zusammenhang bringen, die schon in den 80-er Jahren des 20. Jhs. im Areal des ehemaligen Kapiteldekanats entdeckt wurde (Dohnal 1985, 276; 2001, 57–62). Ihren wesentlichen Bestandteil war der gelbe lethenhaltige Sand mit zahlreichen Bruchstücken vom hiesigen Stein; sie wurde mit dem schwarzbraunen Lehm mit sporadisch vorkommenden Scherben aus der Urzeit oder aus der Jungburgwallzeit teilweise durchgelegt aber vor allem umgeschichtet. Diese wallartig gelagerte nach Nordosten abfallende Schichtenfolge mit der Mächtigkeit bis von 1,3 m klang in einem Keil auf der vorausgesetzten Kante der mäßig abfallenden Plattform aus. In der Sonde S9, die den alten Graben aus dem J. 1974 reinigte und nur am Südrand ein wenig erweiterte (Sonde 15/74) wurde jedoch der Untergrund im J. 2000 nicht erreicht. Nur zwei von den ganz unten liegenden untersuchten Ablagerungen gewährten nebst den Bruchstücken der prähistorischen Keramik nur sehr sporadische Funde der Jungburgwallzeit (Abb. 10). Die Schichtenfolge, namentlich im Unterteil mit zahlreichen Steinen, unterscheidet sich ziemlich viel vom Wallkörper. Vor allem fehlt der verlegte Horizont aus dem gelben Letten mit Steinen. Es handelt sich zweifellos um die weggespülten Stoffe, die teilweise aus der ältesten Umfangsmauer stammen.

Für die absolute Datierung der Mauer gewährte die Forschung nicht genügende Menge von direkten Unterlagen, die Destruktionen beinhalteten sporadisch die Keramik aus der Jungburgwallzeit. Es scheint, daß in der späten Phase der Jungburgwallzeit die Mauer bereits zertrümmert wurde, aber sowohl außerhalb als auch innerhalb ihrer Krone wurden keine Abfallschichten oder verlegte ausgegrabene Erde aus der 2. Hälfte des 11.–12. Jhs. gelagert.

Der Wallkörper war von der ältesten Architektur aus Mauerwerk beschädigt worden. Es handelt sich namentlich um das Fundamentmauerwerk vom sog. Přemyslidischen Palast, das in einem kurzen Abschnitt im Quadrat 15 am Südrand der Fläche bloßgelegt wurde. Aber eben die zuständigen Schichten, in die das Mauerwerk eingelassen worden war, wurden leider am Anschluß der Palastmauer und der Kapelle des hl. Johannes Täufer größtenteils im Rahmen der Forschung im J. 1981 (Dohnal 1991; 2001, 157, Abb. 81) weggegraben. Beim Aufbau der Palastfundamente aus dem Bruchstein wurde die Bautechnik angewendet, die der Technik „opus spicatum“ ähnlich ist. Es ist nicht gelungen, den Grund festzustellen, nach der Forschung aus dem Jahre 1981 reichte er jedoch tief in die prähistorische Schichtenfolge bis auf die Kote 221,70 m ein. Wenn wir die jetzt allgemein angenommene Datierung in die 1. Hälfte des 12. Jhs. zulassen (vgl. Dohnal 2001, 113 und Michna–Pojsl 1988, 194–207 mit der weiteren Literatur), war die ältere Mauer eine Zeit vorher destruiert worden.

Einen wesentlichen Schritt in der Umgestaltung der Befestigung der Olmützer Burg in die gemauerte Form stellte der walzenförmige Turm überwiegend aus dem Quadermauerwerk dar, der in der Barockzeit mit der Kapelle der hl. Barbora beendet wurde. Den Innenraum beleuchteten spärlich die engen länglichen Fenster in zwei Reihen übereinander. Das Oberflächemauerwerk beruht auf der Fundamentkonstruktion aus Bruchstein. In der Sonde S11 an der Südostseite zeigte es sich jedoch wieder, daß hier das vertikale Fundamentmauerwerk beträchtlich höher steigt, offenbar in der Übereinstimmung mit der Neigung der zertrümmerten Mauer aus der Jungburgwallzeit, deren Krone es achtet. Die Ausgrabung für die Fundamente beschädigte hier den Wallkörper. In den zumindest teils verschütteten Graben wurde die Mauer 904 eingelegt, die an eine Fuge zum Turm anlag. Die Schüttung im Graben enthielt die zumeist vor das Jahr 1200, bzw. an den Anfang des 13. Jhs. datierbare Keramik.

In der Sonde S6 schon unter der ursprünglichen Plattformkante wurde das Fragment der Mauer 950

festgestellt. Die Mauer wurde ungefähr in der nord-südlichen Richtung orientiert (NNW–SSO), ihre Stärke erreichte 0,85–0,89 m. Die Mauerfront aus den vorn rechteckig bearbeiteten Bruchsteinen deutet noch die romanische Mauerstradition an. Das Fundament beachtete die Terrainneigung. Im Norden wurde diese Mauer bis unter das Fundamentniveau vom rezenten Graben unterbrochen, im Süden wurde sie von der jüngeren Mauer 904 beschädigt. Die Mauer 950 störte die wegen der Keramik in die 1. Hälfte des 13. Jhs. datierbare Schicht 1275. Die nicht viel umfangreiche Abdeckung ermöglicht nicht, die Funktion der Mauer eindeutig zu interpretieren; man kann denken, daß sie entweder älter oder ungefähr zeitgenössisch mit dem Rundturm ist.

Die Forschung hat die in den Jahren 1948–1949 und 1981 abgedeckte Mauer 904 wieder freigelegt (Dohnal 1991; 1988a, 231; 2001, 157, 158). Das fast genau rechtwinkelig gebogenes Mauerwerk lag am Westende an eine Fuge zum Turmmantel an, während der Südarms der Mauer sich auf eine ähnliche Weise ans Mauerwerk des sog. přemyslidischen Palastes anschloß. Der südöstliche Arm verlängert eigentlich die nordwestliche Flucht des přemyslidischen Palastes. Die Mauer erreicht die Stärke von 2,2 bis 2,7 m. Sie wurde aus dem neu gebrochenen Stein der hiesigen Herkunft gebaut. Die südöstliche „Flucht“ sah zum größten Teil wie ein Fundament aus – außer der höchsten Schichten ragten die Steine an der Ecke unregelmäßig in die älteren Ablagerungen des Walles aus der Jungburgwallzeit und in die anliegenden Schichten bereits aus dem 13. Jh. hervor. Näher der Ecke ruhte die Mauer auf dem Rest der älteren Mauer 950. Die unmittelbar vorhergehenden Schichten enthielten die ins 13. Jh. datierbare Funde, gleich wie die Schüttung im Fundamentgraben (Nr. 544). Es ist interessant, daß sich zum Unterschied von der Situation außerhalb der Mauer, namentlich in der südöstlichen Richtung, innerhalb der Mauer auf der Oberfläche des älteren Walls noch vor ihrem Aufbau keine vergleichbare Schichtenfolge gebildet hat. Desswegenachtet wurde das steil abfallende Terrain wahrscheinlich sehr bald nach dem Aufbau der Mauer 904 von der Innenseite mit der Schichtenfolge geebnet, deren vor allem oberer Teil den reichen Siedlungsabfall einschl. eines Brakteates des Přemysl Ottokar II. ca. aus den 60-er Jahren des 13. Jhs. und einer ungarischen falschen Münze ca. aus derselben Zeit enthielt. Das Falsum hat eine österreiche Münze des Leopold V. (1178–1194), Friedrich I. (1194–1198) oder eine Münze aus den ersten Jahren der Regierung von Leopold VI. (1198–1230)¹ nachgeahmt.

Stratigraphisch fast gleichzeitig wurde die äußere Verteidigungslinie, die sog. Burggrabenmauer (Nr. 913, 919, 964) gebaut. Nach der Situation in der Sonde 6 wurde sie sicherlich in die Schicht 1256 mit der Keramik aus der Spätburgwallzeit des 13. Jhs. eingelassen, die mit der Schicht 1159 identisch ist, in die auch die Ausgrabungsgrube für die innere Mauer 904 sicher eingetieft wurde. Die höheren Schichten schlossen sich schon an die Burggrabenmauer an. Das Gussmauerwerk ursprünglich im Fundamentteil erweitert sich in der Richtung nach unten, die Grundsohle wurde im Niveau 216,30 m festgestellt. Die jüngste Keramik aus den ältesten an das bereits bestehende Mauerwerk anliegenden Schichten kann man ins 13. Jh. datieren. Weiter nordwestlich vom Abschnitt 9129 wurden weitere Reparierungen der Burggrabenmauer und auch Fragmente des ursprünglichen Mauerwerks (939) ermittelt. Im Quadrat 4 wurde der mittelalterliche Abschnitt der Burggrabenmauer mit einer vertikalen Fuge beendet. Hinter dieser Fuge hatte der nordwestliche Abschnitt einen ganz anderen Charakter, den man höchstwahrscheinlich bis in die Zeit nach dem dreißigjährigen Krieg datieren kann.

An der anderen, nordwestlichen Seite des Rundturms wurde an die Fuge die innere Umfangsmauer 915 zugemauert. Den Maueranschluß hat die bereits erwähnte Forschung VMO (Sonde 15/74; Dohnal 1988a, 234, 235b; 2001, 79–81, Abb. 38–40; 130, 131) bloßgelegt. Erst jetzt wurde jedoch die Beziehung beider Mauerwerke eindeutig bestimmt. In der Zeit zwischen dem Aufbau des Turms und der Mauer wurden wahrscheinlich die Schichten gelagert, deren jüngsten Bestandteil die Keramik von der Spätburgwallzeittradition aus dem 13. Jh. darstellt.

Das Einlassen in die ungenügend tragfähigen Jungburgwallzeitschichten verursachte eine statische Störung, also die Neigung der Mauer 915 nach Osten, und wahrscheinlich auch die Vergrößerung der Fuge bei dem Turm. Am nordwestlichen Rande der erforschten Fläche in der Sonde S8 wurde das Aufsitzen der Fundamentmauer (hier 956) an den Felsuntergrund bewiesen; das Mauerwerk hat hier keine statische Beschädigung. Am Nordwestrand störte das Mauerwerk die Schichtenfolge, an deren Basis die Schichten 1245 und 1243 mit prähistorischen Funden und Funden aus dem 13. Jh. ruhten, die höchsten Schichten, deren Beziehung zur Umfangsmauer ein wenig unklar ist, beinhalten auch die Funde aus dem 13. Jh. Es ist möglich, daß diese Ablagerungen die älteren, von Erosion abgetragenen Vorläufer ersetzen. Unter dem heutigen Eingang auf die Fläche wurde ein älterer Durchlaß mit der Breite von 1,4 m festgestellt, die wahrscheinlich bis in die 2. Hälfte des 19. Jhs. diente. In der Sonde S10 am Eingang wurde festgestellt, daß der verbreiterte vorhertretende Grund der Mauer die Schicht 1273 mit der Keramik aus dem 13. Jh. störte und mit einer Schicht aus der Hälfte des 15. Jhs. überdeckt war. Man kann also mit einem gewissen Vorbehalt annehmen, daß die Umfangsmauer 915 noch im 13. oder am Anfang des 14. Jhs. entstand.

Abbildungen:

1. Die erforschte Fläche mit dem quadratischen Netz und mit den Sonden-Situation.
2. Die untersuchten Mauerwerke in der abgedeckten Fläche-Situation.
3. Profile P34, P40 an der Nordwestseite der Sonde S7. 1214–1204 die Věteřover Schichtenfolge, höher 1216–293 Destruktion des Walls aus der Jungburgwallzeit, 1172, 1186 der gelbe Lehm mit Steinen;

- 199, 187, 158 Schüttungen der 2. Hälfte des 13. Jhs. zur Umfangsmauer 904; 544, 1228, 1187 die Ausgrabung für die Mauer 904 und seine Schüttungen.
4. Abdeckung im Quadrat 16 mit der Sonde S7 – Anblick vom Süden. Rechts die Mauer 904, links die Destruktion der Umfangsmauer aus der Jungburgwallzeit (siehe Profil P34 auf dem Bild 3).
 5. Die Mauern 950 und 904 im Anblick vom Osten.
 6. Profil P56 an der Süd- und Ostseite der Sonde S9. 916, 946 – Mauerwerk des Rundturms; seit der Schicht 1265 tiefer die Schichtenfolge aus Jungburgwallzeit, älter als der Turm, höher bis die Schicht 1198 Schüttungen des 13. Jhs., darüber das Spätmittelalter und die frühe Neuzeit.
 7. Südprofil P45 der Sonde S6. 919, 964 Burgrabenmauer, 950 spätromanische Mauer, 904 – gebogene Mauer; 1315 sandiger Untergrund, 1314–1294 die gespülten Stoffe mit der Keramik aus dem 10.–11. Jh.; höher 1279–265 Schichtenfolge des 13. Jhs., Schicht 1275, 1279 älter als die Mauer 950, mindestens 1256 und 1258 älter als 904 und 964.
 8. Fuge zwischen dem walzeförmigen Turm und der Mauer 915.
 9. Die Umfangsmauer 915 mit der älteren Phase des Eingangs – Anblick vom Osten. Zugemauert wurde die Mauer 936 vom Renaissancegebäude A.
 10. 1–7 – Keramik aus der Jung- und Spätburgwallzeit aus der Schicht 1112 aus der Ausgrabung 528 für das Fundamentmauerwerk des walzenförmigen Turms; 8, 10 – Schicht 1256, 9 – Schicht 1275 aus der Sonde 6 (13. Jh.).
 11. Schicht 158, Quadrat 6, 2. Hälfte des 13. Jhs. 1–8 graue Keramik, 9–11 Keramik der Burgwallzeittradition.

